

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Adriana Pusic

Är den fria rörligheten fri för alla?
Samkönade relationer och den fria rörligheten inom EU

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Elsa Trolle Önnerfors

Termin: HT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 Inledning	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsningar	4
1.4 Metod	5
1.5 Material	6
1.6 Forskningsläge	7
1.7 Disposition	7
2 Samkönade äktenskap i medlemsländerna	8
2.1 Sverige	8
2.2 En utblick	9
2.2.1 Polen	10
2.2.2 Spanien	11
2.2.3 Tyskland	12
3 Möjliga konsekvenser	13
3.1 Stat som inte erkänner samkönat äktenskap men har infört registrerat partnerskap	13
3.2 Stat som varken erkänner registrerade partnerskap eller samkönade äktenskap	13
3.3 Stat som erkänner samkönade äktenskap	14
4 EU-rätt	15
4.1 Kortfattat om EU	15
4.2 Unionens kompetens	15
4.2.1 C-353/06 Grunkin and Paul om underförstådd eller förutsatt kompetens	17
4.3 Respekt för nationell identitet	17
4.4 Den fria rörligheten	18

4.5 Likabehandlingsprincipen	19
4.5.1 C-147/08 Jürgen Römer v. Freie und Hansestadt Hamburg	20
4.6 Stockholmsprogrammet	21
4.7 Grönbok på området	22
4.7.1 Yttranden om ömsesidigt erkännande av civilståndshandlingar	23
4.7.1.1 ILGA	23
4.7.1.2 EDW	24
5 EKMR och rättighetsstadgan	25
6 Analys	27
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	31
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35

Summary

The free movement of people is one of the basic principles within the EU and shall also apply to family members. Family law is governed nationally and is not a part of the EU legislative competence. This results in different family laws between member states. Complications arise since some of the EU member states recognize same-sex marriage while other member states do not. In member states where same-sex marriages are not recognized the marriage fails its legal significance.

However, EU has the opportunity to fulfill the tasks it has been entrusted by implied or provided expertise. Furthermore, member states sovereignty must be operated in conformity with EU law, which statutes freedom of movement for all EU citizens.

The thesis aims to describe the free movement of people and the legal consequences of same-sex relationships when border crossing. The essay examines the legal situation in the EU and if current legislation is sufficient to ensure the free movement. To investigate the purpose of the essay relevant EU legislation is studied.

Sovereignty of the states is prioritized over the union citizens right to free movement and the laws that aims to certify free movement are deficient. EU should work towards ensuring freedom of movement for all EU citizens since the freedom of movement is not as free for everyone.

Sammanfattning

Den fria rörligheten för personer är en av EU:s grundprinciper och ska även gälla familjemedlemmar. Familjerätten regleras nationellt och befinner sig utanför EU:s lagstiftningskompetens. Detta leder till att familjerätten skiljer sig åt mellan medlemsländerna och problem uppstår då somliga av EU:s medlemsländer erkänner samkönade relationer medan andra medlemsländer inte gör det. I ett medlemsland där samkönade äktenskap inte erkänns förlorar äktenskapet sin juridiska betydelse.

Det finns emellertid möjlighet för EU att uppfylla de uppgifter de anförtrotts genom underförstådd eller förutsatt kompetens. Därutöver måste medlemsstaternas utövande av suveränitet ske konformt med EU-rätt, vilken stadgar fri rörlighet för alla unionsmedborgare.

Uppsatsen syftar till att redogöra för den fria rörligheten för personer och de rättsverkningar samkönade äktenskap kan få vid en gränsöverskridning. Uppsatsen undersöker hur rättsläget ser ut i EU samt om gällande lagstiftning är tillräcklig för att säkerställa fri rörlighet. För att utreda uppsatsens syfte undersöks relevant EU-rätt på området.

Staternas suveränitet prioriteras framför unionsmedborgarnas fria rörlighet och lagstiftningen för att tillförsäkra fri rörlighet är undermålig. EU bör arbeta för att säkerställa den fria rörligheten för samtliga unionsmedborgare då den fria rörligheten inte är lika fri för alla.

Förkortningar

EDW	European Dignity Watch.
EKMR	Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna.
FEU	Fördraget om europeiska unionen.
FEUF	Fördraget om europeiska unionens funktionssätt.
ILGA	International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association.
Rättighetsstadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.
SOU	Statens offentliga utredningar.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den fria rörligheten är en av EU:s grundpelare, men är den fria rörligheten verkligen fri för alla? Den fria rörligheten är inte helt oproblematiske. Allt fler medlemsländer erkänner samkönade äktenskap/partnerskap och familjerätten skiljer sig stater emellan. Familjerätten regleras nationellt men ska tolkas konformt med unionsrätt.¹ Även om den fria rörligheten för personer ska gälla alla unionsmedborgare finns inga garantier för att äktenskapet erkänns i andra medlemsstater. Den fria rörligheten får således inte samma rättsverkningar för alla utan avgörs istället av sexuell läggning. Detta begränsar rätten till fri rörlighet för samkönade makar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsen syftar till att redogöra för den fria rörligheten och de rättsverkningar ett samkönat äktenskap kan få under en flytt till olika medlemsländer inom EU. Uppsatsen ämnar besvara frågan om gällande EU-lagstiftning är tillräcklig för att tillförsäkra samkönade par den fria rörligheten för personer. Andra frågeställningar som behandlas i uppsatsen är hur rättsläget ser ut i EU, vilka rättsliga skillnader som samt om EU har kompetens att reglera på området.

1.3 Avgränsningar

Tyngdpunkten i uppsatsen är den fria rörligheten inom EU, och endast i den mån det är nödvändigt för framställningen av den fria rörligheten kommer mänskliga rättigheter beröras. Detta beror på tids- och

¹ C-267/06

utrymmesskäl, men är likväl en intressant infallsvinkel för framtida uppsatser.

Uppsatsen begränsas till att endast gälla EU-rättslig reglering samt medlemsländer i EU. Det kan vara av intresse att undersöka vad som sker då en tredjelandsmedborgare ingått samkönat äktenskap med en EU-medborgare. Denna uppsats kommer dock begränsas till endast EU-medborgare på grund av utrymmesskäl.

Uppsatsen tar sikte på vilken juridisk betydelse samkönade äktenskap/partnerskap kan komma att få i ett nytt land och alltså inte vilka krav som kan ställas på relationen av medlemsstaterna för att relationen ska erkännas och omfattas av familjebegreppet.

Då uppsatsen berör ett stort geografiskt område och familjerätten regleras nationellt kommer endast en översiktlig genomgång göras av ett urval medlemsländer och specifika komparationer görs inte djupgående. Urvalet har gjorts genom att redogöra för länder med rättsordningar som representerar de tre olika regleringarna av samkönade relationer som finns inom EU.

1.4 Metod

För att uppfylla syftet ska en undersökning av gällande och relevant EU-rätt ske. Vidare görs en kortfattad granskning av nationella regleringar av rättsskyddet för samkönade relationer för att belysa de skillnader som finns.

Rättsdogmatisk metod lämpar sig bäst för denna uppsats då den undersöker gällande rätt. Detta innebär att relevanta rättskällor på området utreds. Inom svensk rätt utgör rättskällorna lagtext,

förarbeten, praxis och doktrin. För att beskriva den svenska rättsutvecklingen har förarbeten och lagtext används.

Uppsatsen har ett internationellt likabehandlingsperspektiv då den berör likabehandling för homosexuella inom EU. Ett komparativt perspektiv tillämpas inte, men för att ge en djupare förståelse för ämnet och hur rättsutvecklingen sett ut i Europa har exempel från fåtalet medlemsländer behandlats.

Uppsatsens mittpunkt är EU-rätt, vilket innebär att även EU-rättslig metod används. Metoden grundar sig på en annan rättskällelära än den svenska rättsdogmatiska metoden. I svensk rätt väger förarbetena tungt, EU-rättsligt är bakomliggande rättsprinciper av stor vikt. EU-rättslig praxis ska betraktas som ett komplement till den ofta vagt skrivna rätten och ska förstås i sitt sammanhang.

1.5 Material

Både skriftliga källor och litteratur används som material till uppsatsen. Källorna består av såväl EU-rättslig som svensk lagtext samt relevanta avgöranden från EUD och Europadomstolen. Samtliga källor är offentliga material och således enkla att finna.

Genom att söka i Lunds universitets bibliotekskatalog LOVISA har litteraturen funnits och används i den utsträckning det fordras. Både svensk och utländsk litteratur har studerats.

Somligt material inhämtas från webbsidor tillhörande EU eller statliga anrättningar. I enstaka fall används tidskrifter som källa då källor och litteratur på området inte uppdaterats.

1.6 Forskningsläge

Situationen för samkönade äktenskap/partnerskap har uppmärksammats på senare år, men då problematiken får anses vara av den nyare sorten finns inte mycket forskning på området. Det mesta på området tar sikte på mänskliga rättigheter, även om den fria rörligheten har berörts i viss mån. Enligt min uppfattning har ämnet inte behandlats djupare i varken svensk eller utländsk doktrin. Jag har inte kunnat finna svensk litteratur på området, och den engelska litteratur jag använt mig av har inte haft samma infallsvinkel.

1.7 Disposition

Det inledande kapitlet i uppsatsen beskriver den svenska rättsutvecklingen på området och syftar till att se om lagstiftaren uppmärksammat den fria rörligheten, sedan följer en utblick till ett fåtal medlemsländers rättsutveckling. Ett antal fiktiva exempel anges för att tydliggöra vad skillnaderna kan innebära. Därefter redogörs den EU-rättsliga reglering som är av relevans för uppsatsen. En kort beskrivning av EKMR och rättighetsstadgan tillkommer. Det avslutande avsnittet utgörs av en analys.

Jag använder mig ibland av termen samkönade relationer som ett samlingsbegrepp för både samkönade äktenskap och registrerade partnerskap.

2 Samkönade äktenskap i medlemsländerna

2.1 Sverige

Sverige införde registrerat partnerskap 1995 vilket innebar att två personer av samma kön kunde ingå partnerskap. En utredning tillsattes för att utreda införandet av samkönade äktenskap i januari 2005. Detta resulterade i betänkandet *Äktenskap för par med samma kön - Vigsselfrågor (SOU 2007:17)*.² Utredningen berörde den fria rörligheten inom EU och framhöll att unionsrättslig reglering saknades på området och hänvisade till att frågan avgjordes av nationell lagstiftning.³ Detta gäller än idag.

Unionsrätten kom att endast behandlas kortfattat i propositionen⁴. Det konstaterades att *Bryssel II-förordningen rörande medlemsländernas domstolars behörighet avseende somliga äktenskapsfrågor* förmodligen inte var tillämplig på samkönade äktenskap. Motsvarande gällde även övrig unionsrätt. Angående konventionsgrundad lagstiftning framhöll propositionen att det inte var givet att konventionsgrundad författning kunde tillämpas på samkönade äktenskap. Istället skulle de rättstillämpande organen med hjälp av konventionsvänlig tolkning avgöra hur den regleringen skulle tillämpas.⁵ Det kan fastslås att svenska lagstiftare var medvetna om att de samkönade makarna kunde stöta på problem, men inte ensamma kunde frambringa en lösning.

Det registrerade partnerskapet gav samma rättsverkningar som ett äktenskap. Den 1 maj 2009 blev emellertid Sveriges äktenskapslag

² Prop. (2009/09:08) s.9.

³ SOU 2007:17 s.144-145.

⁴ Regeringens proposition 2009/09:08 – Äktenskapsfrågor.

⁵ Prop. 2009/09:08, Bilaga 1, s.38.

könsneutral, vilket innebär att samkönade par idag kan ingå äktenskap i Sverige, Äktenskapsbalk (1987:230) 1 kap 1§.

2.2 En utblick

Samkönade par stod utanför det juridiska civilståndssystemet i hela världen fram till år 1989 då Danmark var det första landet som antog en rättsakt där samkönade par kunde registrera partnerskap.⁶

Nederländerna var det första land som antog könsneutral lagsstiftning år 2001. Därefter antog alltfler länder någon slags partnerskapslagstiftning för samkönade relationer men skillnaderna vad gäller registrerade partnerskap är stora mellan olika EU-länder, både vad gäller relationens innebörd och erkännande.

Regleringen för samkönade relationer i EU:s medlemsländer kan delas in i tre delar. Några medlemsländer har gjort det möjligt för samkönade par att registrera sitt partnerskap. I vissa fall får det registrerade partnerskapet samma rättsverkningar som ett äktenskap, i andra skiljer sig rättsverkningarna något. Ett antal andra medlemsländer har könsneutrala äktenskap. Sedan finns även medlemsländer som varken erkänner samkönade äktenskap eller partnerskap, somliga medlemsländer har dessutom har infört förbud mot samkönade äktenskap i den nationella konstitutionen. De länder som erkänner samkönade äktenskap erkänner vanligtvis även registrerat partnerskap. Länder som endast har en partnerskapsreglering tillhandahåller denna juridiska status till par som ingått äktenskap utomlands. I de fall flytten sker till EU-länder som inte erkänner registrerade partnerskap är registreringen likväl ett bevis på ett varaktigt förhållande. Det medför att landet man flyttar till måste

⁶ Lund-Andersen, I: "The nordic countries: same direction – different speeds" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.3.

underlätta partners inresa och bosättning.⁷ De äktenskapliga eller partnerskapliga rättigheterna lämnas dock kvar.

I dagsläget kan samkönade äktenskap ingås i Belgien, Danmark, Frankrike, Nederländerna, Portugal, Spanien, Sverige och Storbritannien (undantaget Skottland och Nordirland).⁸ Under uppsatsskrivandet har även Finland infört könsneutrala äktenskap.⁹

Registrerade partnerskap erkänns i Ungern, Tjeckien och Slovenien¹⁰ Tyskland, Österrike, Irland,¹¹ Luxemburg¹² och Kroatien¹³.

Registrerade partnerskap erkänns inte i Bulgarien, Cypern, Estland, Grekland, Italien, Lettland, Litauen, Malta, Polen, Rumänien och Slovakien.¹⁴ Detta innebär att inte heller samkönade äktenskap erkänns i dessa länder.

I det följande sker en utblick till EU-länder som har olika reglering avseende samkönade äktenskap.

2.2.1 Polen

Många östeuropeiska länder intar en avvisande roll mot samkönade äktenskap, vilket bland annat beror på deras historiskt socialistiska arv och dess inställning till homosexualitet. I kombination med den katolska och ortodoxa kyrkans inflytande förstärks motståndet mot

⁷ http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_sv.htm.

⁸ http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_sv.htm#.

⁹ <http://finland.se/Public/default.aspx?contentid=316760&nodeid=42360&contentlan=3&culture=sv-FI>.

¹⁰ Jagielska, M: "Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.58.

¹¹ Swennen, F & Eggermot, S: "Same-Sex Couples in Central Europe: Hop, Step and Jump" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.23.

¹² Swennen, F & Eggermot, S: "Same-Sex Couples in Central Europe: Hop, Step and Jump" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.30.

¹³ <http://www.dn.se/nyheter/varlden/kroatien-tillater-gaypartnerskap/>.

¹⁴ http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_sv.htm.

samkönade relationer.¹⁵ Flera östeuropeiska länder har i sina grundlagar och konstitutioner fastslagit att äktenskapet endast kan ingås mellan man och kvinna. Som exempel kan Polen nämnas. Polen erkänner inte samkönade partnerskap i någon form. I den polska konstitutionen¹⁶ fastslås att äktenskapet är ett förbund mellan man och kvinna. Således begränsas möjligheten för samkönade par att ingå äktenskap och möjligheten att registrera partnerskap finns inte.¹⁷

2.2.2 Spanien

År 2005 blev Spanien är det första katolskdominerande landet som erkänt samkönade äktenskap, och var det tredje landet i Europa efter Nederländerna och Belgien. Innan erkännandet menade majoriteten av det spanska parlamentet att samkönat äktenskap inte var förenligt med den spanska konstitutionens uppfattning om äktenskap, i synnerhet det konstitutionella skyddet av familj och barn, (artikel 39 *Constitución Española*). Även många katolska röster var emot förslaget och regleringen var inte ett resultat av enighet i landet, utan en vinst för landets vänsterpartier. En paragraf till artikel 44 *Código Civil* lades till som fastslog att äktenskap får samma effekt mellan samkönade och olikkönade par. Ändringen kom emellertid senare att kopplas samman med andra konstitutionella principer såsom att staten ska erbjuda jämlikhet och frihet för sina medborgare (artikel 9 *Constitución Española*) samt icke-diskriminering (artikel 14 *Constitución Española*). Det ansågs även vara en kompensation för lagföringen av homosexuella som skedde under diktator Francos tid.¹⁸

¹⁵ Jagielska, M: "Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.57-58.

¹⁶ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej 1997.

¹⁷ Jagielska, M: "Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.66.

¹⁸ Gonzáles Beilfuss: "All or Nothing: The Dilemma of Southern Jurisdictions" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.42-44.

2.2.3 Tyskland

I Tyskland finns en "separate but equal"-princip. Detta är ett medvetet val som gjorts för att undvika de konstitutionella problem det skulle innebära att öppna upp för samkönade äktenskap, eftersom samkönade äktenskap inte skyddas konstitutionellt. Tyska *Bundesverfassungsgericht* (Författningsdomstolen [min översättning]) har ansett att *Institutsgrantie* (Institutionella garantin [min översättning]) endast täcker den olikkönade äktenskapskaraktären på grund av förbindelsen med familjen. Följaktligen har man istället valt att ha registrerade partnerskap som i princip får samma rättsverkningar som ett äktenskap.¹⁹

Regleringen på området skiljer sig således i EU:s medlemsstater, vilket kan bli bekymmersamt för samkönade par som vill nyttja den fria rörligheten.

¹⁹ Swennen, F & Eggermot, S: "Same-Sex Couples in Central Europe: Hop, Step and Jump" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.25.

3 Möjliga konsekvenser

I en stat kan familjekoalitionen erkännas, och i ett annat inte accepteras alls. Detta är naturligtvis problematiskt och i det följande ska några exempel på detta ges för en mer praktisk förståelse av grundproblematiken.

3.1 Stat som inte erkänner samkönat äktenskap men har infört registrerat partnerskap

Emma är belgisk medborgare och gifter sig med den franska medborgaren Carine i Belgien. När de flyttar till Tyskland för att arbeta betraktas de inte som gifta eftersom samkönade äktenskap inte erkänns i Tyskland. Däremot godkänns registrerade partnerskap och på så vis får de samma rättigheter som ett par med registrerat partnerskap enligt tysk lag.²⁰

3.2 Stat som varken erkänner registrerade partnerskap eller samkönade äktenskap

Ett samkönat äktenskap kommer inte att betraktas som ett äktenskap i de fall makarna flyttar till en stat som inte erkänner samkönade partnerskap alls. I det nya landet är makarna fria att omgifta sig (med motsatt kön) och makarna kan inte hävda rätt till någon av de verkningar ett äktenskap normalt har.²¹

Två män som levt tillsammans i nästan 27 år och fem av dessa i ett registrerat partnerskap reser till Italien där samkönade äktenskap inte erkänns. Om en av männen råkar ut för en olycka har partnern inte rätt

²⁰ http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_sv.htm#.

²¹ Wautelet, P: "Private International Law Aspects of Same-Sex Marriages and Partnerships in Europe" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.164.

att besluta om livsuppehållande åtgärder. Eftersom civilståndet förlorar sin rättsliga status i dessa länder kan samkönade makar som bosätter sig i ett land som inte erkänner deras äktenskap även utsättas för orättvisor avseende beskattning, pensioner och arv.²²

Om makarna har barn kan vårdnadsfrågan bli problematisk. Endast den biologiska föräldern får vårdnaden. Om barnet skulle behöva sjukhusvård erkänns endast den biologiska föräldern som anhörig.²³

3.3 Stat som erkänner samkönade äktenskap

I de fall makar ingått samkönat äktenskap med varandra i ett EU-land och flyttar till ett annat EU-land som också erkänner samkönade äktenskap uppstår inga större problem. Då äktenskapet inte är särreglerat gäller äktenskapslagstiftningen i det land makarna flyttar till och äktenskapet regleras därefter.²⁴

Lagvalsproblematik kan uppstå då makarna ingått äktenskap i en stat som erkänner samkönade äktenskap men har medborgarskap i ett land som inte erkänner deras äktenskap. Om en av makarna avlider måste det avgöras vilket lands lag som blir tillämplig på arvet. Problematiken ligger bortom ramarna för denna uppsats, men påvisar ytterligare en dimension av problemet.

Bosättning i ett medlemsland som inte erkänner samkönade äktenskap kan således bli väldigt problematiska när det gäller triviala rättigheter som följer med ett äktenskap.

²² <http://www.europarl.europa.eu/news/sv/news-room/content/20100714FCS78876/8/html/Diskriminering-mot-samkonade-par-begransar-fri-rorlighet>.

²³ <http://www.tco.se/vara-fragor/Jamstalldhet/Krisande-jamstalldhet-i-EU/Svart-for-samkonade-par-att-dra-nytta-av-fri-rorlighet/>.

²⁴ Wautelet, P: "Private International Law Aspects of Same-Sex Marriages and Partnerships in Europe" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, s.162.

4 EU-rätt

4.1 Kortfattat om EU

Unionsrätten är en rättsordning som Sverige är en del av sedan medlemskapet i EU den 1 januari 1995. EU:s verksamhet bygger på en gemensam inre marknad och har vuxit fram ur en ekonomisk gemenskap som utvecklats till att även omfatta unionsmedborgerliga rättigheter. Unionen har följaktligen såväl ekonomiska som sociala målsättningar. Viktiga målsättningar för EU är bland annat att säkerställa säkerhet och rättvisa, medborgarnas möjlighet till fri rörlighet inom EU samt hindra olika slag av diskriminering.²⁵

Unionens värdegrunder och mål stadgas i FEU. I artikel 2 FEU återfinns unionens fundamentala värden: respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet och respekt för de mänskliga rättigheterna. Samhället ska även präglas av mångfald, icke-diskriminering, tolerans, rättvisa, solidaritet och jämställdhet.

För att uppnå dessa mål och värdegrunder finns EU-rättsliga regleringar som medlemsstaterna ska följa, EU har emellertid inte en oinskränkt lagstiftningskompetens.

4.2 Unionens kompetens

Inom unionsrätten innebär legalitetsprincipen bland annat att EU endast kan verka på områden där medlemsstaterna genom fördragen tilldelat EU kompetens för att uppnå fördragets mål enligt artikel 5.1 FEU. En omfattad beslutsmyndighet har således överförts till EU. På somliga områden saknar EU i huvudsak egna maktbefogenheter, vilket medför att EU:s makt varierar beroende på politiskt område. EU:s kompetens vilar således på medlemsstaterna och den makt de väljer att tilldela EU.

²⁵ Bernitz & Kjellgren, s.19-21.

I artikel 2-6 FEU återfinns kompetenskatalogen som delar in områden i tre block.

1. Exklusiv befogenhet – Då EU har ensamrätt att lagstifta (artikel 3).
2. Delad befogenhet – Då EU lagstiftar tillsammans med medlemsstaterna (artikel 4).
3. Områden där EU endast får stödja, samordna eller komplettera medlemsländernas åtgärder (artikel 6).

Enligt principen om tilldelade befogenheter, artikel 5.2 FEU, har EU som tidigare nämnts endast de befogenheter som tilldelats genom fördragen. Motsatsvis tillhör de befogenheter som inte tilldelats EU medlemsstaterna. Unionen har således inte möjlighet att på eget bevåg tillerkänna sig ytterligare kompetens än de medlemsstaterna ställt upp i fördragen.²⁶ EU:s bindande beslut måste därför vila på en förankrad och korrekt tillämpad rättslig grund som tydligt anger unionens kompetens.²⁷

EU:s inflytande på familjerätten är begränsad och utsträcker sig till att påverka exempelvis jurisdiktionsfrågor. I övrigt förekommer inte fördrag på familjerättens område och EU har därmed inte möjlighet att påverka medlemsstaternas familjerätt genom lagstiftning. Det skulle innebära en kränkning av medlemsstaternas suveränitet. Emellertid måste medlemsstaterna ta hänsyn till unionsrätten i sin familjerättslagstiftning.²⁸ För medlemsländerna gäller principen om unionsrättens företräde, vilket innebär att nationella rättsregler måste ge vika om de strider mot unionsrättsliga bestämmelser.²⁹ Det kan bli problematiskt då områden som faller utanför EU:s kompetens samtidigt påverkar EU:s organisation. Ett exempel på detta är korrelationen mellan familjerätt, samkönade äktenskap och fri rörlighet.

²⁷ Bernitz & Kjellgren, s.37-38.

²⁸ C-267/06, p.59.

²⁹ Bernitz & Kjellgren, s. 100.

4.2.1 C-353/06 Grunkin and Paul om underförstådd eller förutsatt kompetens

EU-domstolens har genom avgöranden infört en princip som ger EU underförstådd eller förutsatt kompetens då det är nödvändigt för att EU ska kunna utföra uppgifterna som de anförtrotts.³⁰ I rättsfallet *Grunkin and Paul* vidgade EU sin kompetens med hänvisning till att omständigheterna i fallet påverkade den fria rörligheten. Unionsrätten saknar reglering på namnrättens område men EU-domstolen slog likväl fast att nationell rätt emellanåt strider mot diskrimineringsförbudet och rätten till fri rörlighet. Det ifrågavarande fallet rörde ett barn med tyskt medborgarskap men födelseort och hemvist i Danmark. I Danmark registrerades barnet med båda föräldrarnas efternamn. Tyska myndigheter erkände emellertid inte den danska namnregistreringen som innehöll två efternamn. EU-domstolen underströk att detta innebar en rättslig oklarhet som inverkade på den fria rörligheten då barnets identitet inte erkändes likadant i medlemsländerna. Den tyska rättens avvisande av den danska namnregistreringen var således inte förenlig med unionsrätten.³¹

4.3 Respekt för nationell identitet

Unionen ska respektera medlemsstaternas nationella identitet enligt artikel 4.2 FEU. Detta innefattar medlemsländernas politiska och konstitutionella grundstrukturer samt den territoriella integriteten, lag och ordning. Respekten för den nationella identiteten infördes genom Lissabonfördraget, men har ännu inte fått fasta konturer. Regleringen bör dock innebära att EU måste visa respekt för nationella, konstitutionella särordningar, likt det irländska abortförbudet.³² Även

³⁰ Bernitz & Kjellgren, s.40.

³¹ C-353/06.

³² Bernitz & Kjellgren, s. 45.

i artikel 22 rättighetsstadgan fastslås att EU ska respektera kulturell, religiös och språklig mångfald. Det är sannolikt att respekten även omfattar medlemsstaternas inställning till samkönade äktenskap.

4.4 Den fria rörligheten

Artikel 21 FEUF stadgar varje unionsmedborgares rätt att fritt röra och uppehålla sig i medlemsstaterna. Den fria rörligheten är inskränkt och kan på olika sätt begränsas genom fördragen eller exempelvis på grund av hänsyn till allmän ordning, säkerhet och hälsa. Dessa begränsningar har dock tolkats väldigt snävt i praxis. Det finns även en möjlighet för medlemsstaterna att neka inflyttning om unionsmedborgaren saknar de ekonomiska resurser som krävs för dennes uppehälle.³³ Artikel 21 FEUF har direkt effekt, vilket innebär att unionsmedborgare kan grunda rättigheter direkt på sitt medborgarskap. Rätten till fri rörlighet stadgas även i artikel 45.1 i rättighetsstadgan.

Rörlighetsdirektivet³⁴ reglerar de rättigheter som tillkommer unionsmedborgare och deras familjemedlemmar. Det är ett minimidirektiv enligt direktivets artikel 37. Medlemsstaterna ska underlätta inresa och uppehåll även för vidare kretsar, såsom sambo, enligt artikel 3.2 rörlighetsdirektivet. Mottagarlandet ska genomföra en noggrann undersökning och motivera eventuella beslut att neka sådana personer inresa eller uppehållsrätt.³⁵

Enligt artikel 2.2a-b rörlighetsdirektivet omfattas alla unionsmedborgare och deras familjemedlemmar av den fria rörligheten. Direktivets ordalydelse avseende familjebegreppet är neutral (make/make + registrerat partnerskap) och inkluderar således även samkönade äktenskap då den nya medlemsstaten också erkänner civilståndet. Det föreligger således inget hinder för samkönade familjer

³³ Bernitz & Kjellgren, s.370.

³⁴ Europaparlamentet och rådets direktiv 2004/38/EG.

³⁵ Bernitz & Kjellgren, s. 373.

att flytta till andra medlemsstater enligt ordalydelsen. Problemet uppstår när en samkönad familj flyttar till ett medlemsland som inte erkänner äktenskapet som sådant.

4.5 Likabehandlingsprincipen

Likabehandlingsprincipen, även känd som icke-diskrimineringsprincipen, är en grundläggande förutsättning inom EU som gäller både juridiska och fysiska personer. Diskriminering på grund av nationalitetsskäl är inte tillåtet, enligt artikel 18.1 FEUF. Detta innebär således att medborgare från andra medlemsstater inte ska behandlas sämre än det egna landets medborgare. De ska ha tillgång till samma rättigheter på likadana premisser som de egna medborgarna.³⁶ Diskrimineringsförbudet har på senare tid utvidgats till att även omfatta krav på likabehandling mellan könen. Artikel 21.1 i rättighetsstadgan vidgar diskrimineringsförbudet till att även omfatta diskriminering på grund av (bland annat) sexuell läggning. Betydelsen av artikel 21.2 rättighetsstadgan är oklar då artikel 19 FEUF anger att särskild lagstiftning ska antas för att bekämpa diskriminering på grund av (bland annat) sexuell läggning. För att anta särskild lagstiftning krävs dock ett enhälligt beslut av rådet samt parlamentets godkännande. Enhälliga beslut är dock ovanliga. EU-domstolen har öppnat upp för att diskrimineringsförbuden i rättighetsstadgan ska kunna åberopas av privatpersoner, men eftersom rättighetsstadgan inte utvidgar unionens kompetens drar sig domstolen för mer expansiva tolkningar.³⁷

³⁶ Bernitz & Kjellgren, s.153.

³⁷ Bernitz & Kjellgren, s.156.

Noteras bör dock att omvänd diskriminering är tillåtet. Ett medlemsland kan ha mer fördelaktiga regler och villkor för andra unionsmedborgare än landets egna medborgare.³⁸

Likabehandlingsprincipen är endast tillämplig på personer som befinner sig i en jämförbar situation. Unionsmedborgare kan således inte hävda att de blir diskriminerade om situationen de befinner sig i inte är jämförbar med den situation de anser är diskriminerande.

4.5.1 C-147/08 Jürgen Römer v. Freie und Hansestadt Hamburg

EU-domstolen har tydliggjort att frågan om rätt till giftermål är utanför EU:s kompetens och ska regleras nationellt. Krav har dock ställts på icke-diskriminering vid tillämpningen av nationell rätt.

Fallet *Jürgen Römer v. Freie und Hansestadt Hamburg* var i grunden arbetsrättsligt och rörde tillämpningen av direktiv 2000/78. Direktivet syftar enligt artikel 1 till att genomföra principen om likabehandling i medlemsstaterna genom att bekämpa diskriminering i arbetslivet, bland annat på grund av sexuell läggning.

Jürgen Römer var i ett registrerat partnerskap med sin man U. De hade levt tillsammans i 40 år. Jürgen ville att U skulle ha rätt till efterlevandepension på samma sätt som personer som ingått äktenskap. EU-domstolen menade att Jürgen Römer utsattes för direkt diskriminering enligt artikel 2.2.a direktiv 2000/78 eftersom han behandlades mindre förmånligt än andra personer i jämförbar situation. Situationen ansågs vara jämförbar eftersom det registrerade partnerskapet införts i Tyskland som en samlevnadsform jämförbar med äktenskapet. Dessa samlevnadsformer ska åtnjuta relevanta,

³⁸ Bernitz & Kjellgren, s. 388.

jämförbara rättigheter.³⁹ Då gifta personer hade rätt till efterlevandepension skulle även registrerade partner ha samma rätt. I länder där samkönade registrerade partnerskap inte erkänns föreligger dock inga unionsrättsliga hinder för arbetsgivare att diskriminera arbetstagare i en samkönad relation, då de inte kan anses befinna sig i en jämförbar situation.⁴⁰

4.6 Stockholmsprogrammet

Stockholmsprogrammet har antagits av Europeiska rådet under perioden 2010-2014. Det är en strategi för några av de utmaningar som EU uppmärksammat med inriktning på medborgarnas intressen och behov. Stockholmsprogrammet är ett målsättningsprogram och inte ett bindande direktiv. Ett av målen med Stockholmsprogrammet är att effektivisera det civilrättsliga samarbetet, genom att exempelvis främja medborgarskapet och de grundläggande rättigheterna.

Medlemsländerna ska ta hänsyn till utsatta gruppers behov och målet är att säkerställa möjligheten för unionsmedborgare att utöva sina rättigheter inom unionen.⁴¹

Programmets målsättning är även att principen om ömsesidigt erkännande bör omfatta områden som ännu inte inkluderas, särskilt de som är av stor betydelse för privatlivet. Till dessa hör frågor gällande arv och testamente, makars förmögenhetsförhållanden samt separation. Samtidigt ska medlemsstaternas rättssystem och nationella traditioner på dessa områden beaktas.⁴² Det är ett generellt program som inte har för avsikt att stärka endast samkönade relationers ställning.

³⁹ C-147/08, p.41.

⁴⁰ C-249/96.

⁴¹ EUT (2010/C 115/01) s.4.

⁴² EUT (2010/C 115/01) s.13.

Principen om ömsesidigt erkännande regleras i artikel 67 FEUF. Principen finns till för att säkerställa den fria rörligheten utan att behöva harmonisera medlemsstaternas nationella lagstiftningar. Ett exempel på detta är att en produkt som tillverkats lagligt i en medlemsstat inte kan förvägras försäljning i en annan medlemsstat. Produkten ska erkännas i alla medlemsländer precis som i ursprungslandet.

4.7 Grönbok på området

Grönböcker offentliggörs av Europeiska kommissionen för att uppmuntra till diskussion i särskilda frågor, med hopp om fortsatt utveckling och framtida lagstiftning inom EU.

Grönbok om minskad byråkrati för medborgarna är ett initiativtagande som syftar till att underlätta den fria rörligheten av officiella handlingar. Däribland civilståndshandlingar (som bland annat innehåller uppgifter om äktenskap), samt erkännande av verkningar av civilståndshandlingar. Grönboken tar inte specifikt sikte på samkönade äktenskap.

Huvudsyftet med grönboken är att minska byråkratin på området för att förenkla den fria rörligheten. Grönboken uppmärksammar problematiken med erkännande av civilståndshandlingar vid gränsöverskridningar och att handlingarna riskerar att inte uppnå önskvärd rättsliga verkan.⁴³ Europeiska kommissionen föreslår bland annat att civilståndshandlingar ska behålla sin juridiska innebörd i en annan medlemsstat vid gränsöverskridanden.⁴⁴ Ett tydligt hinder uppstår för den fria rörligheten då civilståndshandlingar ifrågasätts eller ändras.⁴⁵

⁴³ KOM (2010) 747, under 1.

⁴⁴ KOM (2010) 747, under 2.

⁴⁵ KOM (2010) 747, under 4.1.

Det framhålls att FEUF inte bringar EU behörighet att ingripa inom familjerättens område, varför man inte heller har avsikt att föreslå materiella bestämmelser på EU-nivå.⁴⁶ Ett automatiskt erkännande av civilståndshandlingar skulle således innebära att medlemsstaternas materiella bestämmelser och suveränitet inte förändras.⁴⁷

Kommissionen framhåller dock att automatiskt erkännande möjligtvis lämpar sig bättre för andra civilståndshandlingar än äktenskap.

Förslaget grundar sig på principen om ömsesidigt erkännande.⁴⁸

I september 2014 hölls ett plenarsammanträde där ledamöterna ville att Europeiska kommissionen skulle förklara varför inga konkreta förslag tagits fram inom området.⁴⁹

4.7.1 Yttranden om ömsesidigt erkännande av civilståndshandlingar

Grönboken har kommenterats av diverse organisationer och inte av medlemsstaterna själva. Organisationerna presenterar olika intressen vilket har relevans för möjligheten att genomföra initiativtagandet. I det följande kommer en översiktlig genomgång av två olika åsikter rörande förslaget.

4.7.1.1 ILGA

ILGA ställde sig positiva till förslaget och berörde problematiken för personer i samkönade relationer som berövas eller nekas rättigheter vid nyttjande av den fria rörligheten inom EU, såsom arvsrätt, föräldraskap och att ej besöka sin partner under sjukhusvistelse. ILGA

⁴⁶ KOM (2010) 747, under 4.3.

⁴⁷ KOM (2010) 747, under 4.3.b.

⁴⁸ KOM (2010) 747, under 5.

⁴⁹ <http://www.europarl.europa.eu/news/sv/news-room/content/20100714FCS78876/8/html/Diskriminering-mot-samkonade-par-begransar-fri-rorlighet>.

framhöll även att förbudet eller avsaknaden av tillgång till äktenskap för samkönade utgör diskriminering.⁵⁰ ILGA menar även att respekten för medlemsstaternas suveränitet försvagar EU-rätten och komplicerar dess utövning.⁵¹

4.7.1.2 EDW

EDW anser inte att ett ömsesidigt erkännande av civilståndshandlingar är lämpligt, främst på grund av familjerättens nationella karaktär.⁵² Förslaget skulle innebära att medlemsstaternas politiska och sociala värderingar påtvingas andra medlemsstater. För att genomföra förslaget skulle ett enhetligt beslut från medlemsstaterna krävas enligt artikel 81.3 FEUF eftersom familjerätten inte faller in under EU:s kompetens.⁵³

⁵⁰ ILGA s. 3-2 samt s.33.

⁵¹ ILGA s. 18.

⁵² EDW s.1.

⁵³ EDW s.3.

5 EKMR och rättighetstadgan

EKMR har utvecklats av Europarådet och är inte en del av EU, men EU har anslutit sig till EKMR genom artikel 6.2 FEU. EKMR är äldre och har i stor grad påverkat tolkningen och tillämpningen av EU:s rättighetstadga i praxis. Målet med EKMR är att konventionsstaternas lagstiftning ska stämma överens med konventionen, då EU numera också anslutits innebär det att EKMRs rättighetsskydd måste upprätthållas även inom unionsrätten och i EU:s medlemsländer.⁵⁴

Som tidigare nämnts under kapitel 4.5 utvidgar rättighetstadgan inte EU:s kompetens och är endast tillämplig på unionsrätt. Familjerätten ingår som tidigare nämnt inte i unionsrätten, men det gör den fria rörligheten. Artikel 7 i rättighetstadgan fastställer rätten till familjeliv. Artikel 9 fastställer rätten att ingå äktenskap och bilda familj. Artiklarna är allmänt formulerade för att avse alla unionsmedborgare, men i artikel 9 i rättighetstadgan tillkommer att rätten till att ingå äktenskap och bilda familj ska garanteras enligt de nationella lagarna. Det är således medlemsländernas nationella lagar som reglerar vem rättigheten tillfaller. Rätten till fri rörlighet stadgas i artikel 45 i rättighetstadgan.

Europadomstolen har genom praxis givit konventionsländerna en tolkningsmarginal, ”margin of appreciation”, som påminner om EU:s respekt för den nationella identiteten. Detta innebär att Europadomstolen tar hänsyn till nationernas kulturella och politiska inställning och tolkar rättigheterna snävt, särskilt då tolkningen kan innebära att länderna påtvingas att förändra den nationella lagstiftningen. Detta medför att rättigheterna inte får lika stor genomslagskraft och är beroende av vilken kontext de befinner sig i.

⁵⁴ Bernitz & Kjellgren s.140.

EKMR kan således få olika innebörd beroende på vilket land den tillämpas i.

I rättsfallet *Schalk and Kopf v. Austria* prövade Europadomstolen artikel 12 EKMR. Rättsfallet rörde ett samkönat par som förvägrats att ingå äktenskap i Österrike. Paret hävdade att Österrike brutit mot artikel 12 EKMR som stadgar rätten till äktenskap och familj samt artikel 8 EKMR i kombination med artikel 14 EKMR som stadgar rätten till respekt för privat- och familjeliv respektive likabehandlingsprincipen.

Europadomstolen fann att artikel 12 EMKR fastställer rätten att ingå äktenskap för kvinnor och män, men att detta inte nödvändigtvis behöver innebära mellan kvinna och man. Detta innebär att samkönade par får ingå äktenskap om den nationella lagstiftningen tillåter det. Europadomstolen konstaterade även att EKMR är ett föränderligt fördrag som måste tolkas efter hur samhället ser ut idag.

Europadomstolen framhöll att majoriteten av medlemsstaterna inte tillät samkönade äktenskap vid tidpunkten för domen, således behövdes inte samkönade äktenskap lagfästas i de nationella lagstiftningarna. Europadomstolen betonade dock att medlemsstaterna är suveräna och själva avgör hur samkönade äktenskap behandlas i den nationella lagstiftningen. Detta innebar att Österrike inte hade brutit mot EKMR.

6 Analys

Den fria rörligheten ska gälla alla unionsmedborgare. Det kan dock konstateras att den fria rörligheten för personer och deras familjemedlemmar inte gäller fullt ut för samkönade äktenskap/partnerskap. Den gällande lagstiftningen är således inte tillräcklig för att säkerställa den fria rörligheten för personer. EU:s kompetens är kraftigt begränsad avseende familjerätten då EU inte kan påverka medlemsländernas lagstiftning på området. Samtidigt måste medlemsstaterna ta hänsyn till EU-rätten i sin familjerättsreglering enligt principen om unionsrättens företräde. Idag befinner vi oss i en situation där regleringen kring samkönade partnerskap är utanför EU:s kompetens men samtidigt påverkar EU:s organisation genom att den fria rörligheten begränsas för personer i samkönade relationer beroende på vilket land de flyttar från och till.

Den fria rörligheten är en rättighet för unionsmedborgare enligt artikel 21 FEUF. Enligt rörlighetsdirektivet gäller denna rättighet alla unionsmedborgare och deras familjemedlemmar. Problem uppstår då personer i en samkönad parrelation flyttar från ett land som erkänt deras äktenskap/partnerskap till ett land som inte erkänner relationen. Skillnaderna mellan ländernas lagstiftningar är stora. Konsekvensen blir att ett äktenskap/partnerskap förlorar sin juridiska betydelse och därmed alla rättigheter samt skyldigheter som hör till. Samtidigt måste EU respektera medlemsstaternas nationella identitet. Ett jämförande exempel är synen på abort som ser olika ut i medlemsländerna precis som synen på samkönade relationer. Det är en viktig regel som tillåter medlemsländerna att behålla sina respektive egenarter.

Enligt likabehandlingsprincipen ska nya medborgare inte behandlas sämre än de egna medborgarna. Detta kan tolkas på olika sätt. En möjlig tolkning är att gifta personer inte behandlas på samma sätt som gifta

personer i det nya landet. Samtidigt kan man argumentera för att de inte diskrimineras eftersom staten inte erkänner samkönade parrelationer för någon. Ett sådant argument isolerar dock frågan till att handla om diskriminering i den egna staten och bortser från den fria rörligheten för personer.

EU intar en väldigt försiktig position angående samkönade relationers situation. För tillfället finns en grönbok, början på ett eventuellt lagstiftningsförfarande som dessutom kommer att ta lång tid. I grönboken har kommissionen även framhållit att ömsesidigt erkännande eventuellt inte lämpar sig för äktenskapet. Ett ömsesidigt erkännande av äktenskap har även mött kritik från organisationer, just på grund av samkönade relationer. EDW framhöll att förslaget skulle innebära att medlemsstaternas politiska och sociala värderingar påtvingas andra medlemsstater. Eftersom att familjerätten är en nationell angelägenhet menar man att ett genomförande av förslaget skulle kräva ett enhetligt beslut från medlemsstaterna enligt artikel 81.3 FEUF. Detta innebär att EDW anser att EU inte kan påverka situationen.

Ett enhetligt beslut från medlemsstaterna är osannolikt och ett ömsesidigt erkännande av äktenskap är i dagsläget föga troligt. I EU är varor som är godkända i ett land automatiskt erkända av andra EU-länder sedan länge enligt principen om ömsesidigt erkännande, men detta gäller inte för andra länders familjebildningar. En grupp med människor står utanför rättsystemet och det är inte rättvist.

Min uppfattning är att staterna visserligen har suveränitet över familjerätten (som enligt min mening bör kvarstå som nationellt reglerad) men att en grupp människor inte åtnjuter den fria rörligheten på samma premisser som alla andra på grund av sin sexuella läggning går emot EU:s egna diskrimineringsgrunder (artikel 21

rättighetsstadgan) samt principen om unionsrättens företräde. På grund av detta bör EU ta möjligheten att påverka med de medel som finns. EU har chans att påverka områden där kompetens saknas genom så kallad underförstådd eller förutsatt kompetens, lik fallet *Grunkin and Paul*. Det finns en öppning och genom att inte nyttja detta anser jag att staternas suveränitet prioriteras framför den fria rörligheten som är en grundläggande medborgerlig rättighet inom EU. Visserligen kan omständigheterna i *Grunkin and Paul* tyckas mindre kontroversiella då rättsfallet rörde namnregleringar. Men är samkönade parrelationer fortfarande kontroversiella är dagens EU?

I *Schalk and Kopf v. Austria* framhöll Europadomstolen att EKMR ska tolkas efter det rådande samhällsklimatet och att det vid tidpunkten för domen var en majoritet av länderna som inte erkänt samkönade parrelationer. Eftersom EKMR i stor grad påverkat tolkningen och tillämpningen av EU:s rättighetsstadga bör EU ha liknande utläggning. EU har idag 28 medlemsländer, varav 11 inte erkänner samkönade partnerskap alls och 17 medlemsländer har någon slags reglering för samkönade relationer. Det bör följaktligen ifrågasättas om majoriteten av medlemsländerna i EU verkligen är emot samkönade partnerskap. Den fria rörligheten för personer är ofullständig och mycket talar för att något bör göras. Då samkönade relationer blir mindre kontroversiella bör EU-domstolen eventuellt utnyttja sin underförstådda eller förutsatta kompetens. Situationen uppfyller kraven på att vara nödvändigt för att EU ska kunna uppfylla sina åtaganden. Den fria rörligheten är en av EU:s grundpelare som bör säkras. Genom ett avgörande skulle EU-domstolen kunna vidga den fria rörligheten till att även gälla samkönade familjekonstellationer.

Medlemsstaterna skulle kunna välja att inte rätta sig efter avgörandet med hänvisning till att det är utanför EU:s kompetens. Samtidigt är chansen stor att ett sådant avgörande efterföljs på grund av att EU-

domstolens avgörande är i princip bindande. Det kan tyckas vara en svår avvägning, men med tanke på hur rättsutvecklingen på området sett ut i EU med allt fler länder som erkänner samkönade äktenskap finns flera anledningar för EU att agera. Avgörandet skulle inte behöva medföra ett krav på att samkönade äktenskap måste införas i samtliga medlemsländer. Respekten för den nationella identiteten kan fortfarande behållas genom att kräva ett ömsesidigt erkännande av äktenskap/partnerskap som rättsligt erkänts som sådana i ett annat medlemsland. På så vis skulle inte politiska och sociala värderingar påtvingas andra medlemsstater mer än nödvändigt för att säkra den fria rörligheten. Det är dessutom tillåtet med omvänd diskriminering. Detta är inte en oproblematisks lösning men det är en möjlighet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

EU-lagstiftning

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, Rom den 4 november 1950

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna

Europaparlamentet och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier

Fördraget om europeiska unionen, EUT (2010/C 83/01)

Fördraget om europeiska unionens funktionssätt, EUT (2010/C 83/01)

Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling

Offentligt tryck

Regeringens proposition 2009/09:08, Äktenskapsfrågor

SOU 2007:17, Äktenskap för par med samma kön - Vigsselfrågor

Äktenskapsbalken (1987:230)

Utländsk rätt

Código Civil av den 24 juli 1889

Constitución Española av den 29 December 1978

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej av den 2 april 1997

Litteratur

Bernitz, Ulf & Kjellgren, Anders: *Europarättens grunder*, 5:e upplagan, Stockholm 2014

Europeiska unionens officiella tidning (2010/C 115/01), Europeiska rådet, Stockholmsprogrammet – Ett öppet och säkert Europa i medborgarnas tjänst och för deras skydd

González Beilfuss: "All or Nothing: The Dilemma of Southern Jurisdictions" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe*, (red.:Boele-Woelkie & Fuchs), 2:a upplagan, Cambridge 2012

Jagielska, M: "Eastern European Countries: From Penalisation to Cohabitation or Further?" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe* (red.:Boele-Woelkie & Fuchs), 2:a upplagan, Cambridge 2012

KOM (2010) 747 slutlig, Grönbok om minskad byråkrati för medborgarna: att underlätta fri rörlighet i fråga om officiella handlingar och erkännande av verkningar av civilståndshandlingar, Bryssel av den 14 december 2010 (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0747:FIN:SV:PDF>)

Lund-Andersen, I: "The nordic countries: same direction – different speeds" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe* (red.:Boele-Woelkie & Fuchs), 2:a upplagan, Cambridge 2012

Swennen, F & Eggermot, S: "Same-Sex Couples in Central Europe: Hop, Step and Jump" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe* (red.:Boele-Woelkie & Fuchs), 2:a upplagan, Cambridge 2012

Wautelet, P: "Private International Law Aspects of Same-Sex Marriages and Partnerships in Europe" I: *Legal Recognition of Same-Sex Relationships in Europe* (red.:Boele-Woelkie & Fuchs), 2:a upplagan, Cambridge 2012

Elektroniska källor

Diskriminering mot samkönade par begränsar fri rörlighet, Plenarsammanträde i Strasbourg, hämtad den 29 november från:
<http://www.europarl.europa.eu/news/sv/news-room/content/20100714FCS78876/8/html/Diskriminering-mot-samkonade-par-begransar-fri-rorlighet>

EU – äktenskap: erkännande och registrering i olika länder, Europeiska Unionen, hämtad den 26 november 2014 från:
http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_sv.htm#

Finlands riksdag godkände könsneutral äktenskapslag, Finlands ambassad Stockholm, hämtad den 18 december 2014 från:
<http://finland.se/Public/default.aspx?contentid=316760&nodeid=42360&contentlan=3&culture=sv-FI>

General Comment on the Green Paper, European Dignity Watch, hämtad den 11 december 2014 från:
http://ec.europa.eu/justice/newsroom/civil/opinion/files/110510/organisations/european_dignity_watch_en.pdf

ILGA-Europe's contribution to the Green Paper, International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association, hämtad den 11 december

från: http://www.ilga-europe.org/media_library/ilga_europe/publications/policy_papers/ilga_europe_s_contribution_to_the_green_paper

Kroatien tillåter gaypartnerskap, Dagens Nyheter, hämtad den 18 december 2014 från: <http://www.dn.se/nyheter/varlden/kroatien-tillater-gaypartnerskap/>

Registrerat partnerskap, Europeiska Unionen, hämtad den 26 november 2014 från: http://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/registered-partners/index_sv.htm

Svårt för samkönade par att dra nytta av fri rörlighet, TCO, hämtad den 29 november 2014 från: <http://www.tco.se/vara-fragor/Jamstallldhet/Krisande-jamstallldhet-i-EU/Svart-for-samkonade-par-att-dra-nytta-av-fri-rorlighet/>

Rättsfallsförteckning

EU-domstolen

C-147/08, Jürgen Römer v. Freie und Hansestadt Hamburg

C-249/96 Lisa Jaqueline Grant v. South West Train Ltd.

C-267/06, Tadao Maruko v. Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen

C-353/06 Grunkin and Paul

Europadomstolen

Schalk and Kopf v. Austria, no. 30141/04